

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

126:2. 2006

Den internationella historiens uppgång och fall

Trender inom svensk internationell historieforskning 1950–2005*

Av Stefan Eklöf Amirell

Svenska historiska föreningen och *Historisk tidskrift* har nyligen firat sitt 125-årsjubileum, vilket uppmärksammades av redaktören i tidskriftens första häfte 2005.¹ I den levande skildring som Lars M Andersson ger av föreningens bildande i maj 1880, konstaterar han att den – liksom Nordiska museet – kan ses som uttryck för tidens nationella strömningar, men också för ansträngningarna att professionalisera historieämnet. De motiv som anfördes för föreningens bildande illustrerar väl hur intimt sammankopplad historieämnets professionalisering under 1800-talet var med tidens nationalistiska idéer. Föreningen syftade till att skapa en mötesplats för alla de fosterländskt sinnade svenskar som intresserade sig för nationens beundransvärda förflutna.

Trots att få svenska historiker i dag skulle instämma i den hyllning till den svenska historiens ”storhet, ädelhet och rikedom” som historieforskaren Fredrik Ferdinand Carlsson framförde på föreningens konstituerande möte, finns det anledning att reflektera över i vilken utsträckning 1800-talets nationella paradigm ännu präglar svensk historieforskning. Som Lars M Andersson konstaterar fylls innehållet i *Historisk tidskrift* – då liksom nu – framför allt av ämnen som rör fosterlandets hävder.² I den undersökning av svenska avhandlingar i historia som Peter Aronsson gjorde för Högskoleverket 2003, konsta-

* Jag vill tacka Ulf Zander och Eva Österberg för flera viktiga synpunkter. Eventuella felaktigheter och tillkortakommanden är dock mina egna.

1. Lars M Andersson, ”Redaktören har ordet”, *Historisk tidskrift* 2005:1.

2. Andersson 2005, s 4.

Stefan Eklöf Amirell, f 1968, disputerade 2002 i historia vid Lunds universitet och har nyligen avslutat ett forskningsprojekt om modernt sjöröveri i Sydostasien. Han undervisar för närvarande i Asienkunskap vid Göteborgs universitet. Av hans senaste publikationer kan nämnas *Power and Political Culture in Suharto's Indonesia* (2003) och *Pirates in Paradise. A Modern History of Southeast Asia's Maritime Marauders* (2006).

Adress: Centrum för Asienstudier, School of Global Studies, Göteborgs universitet, Box 700, 405 30 Göteborg

E-post: Stefan.Eklof@ceas.gu.se

terade han att "[n]är det gäller den rumsliga avgränsningen för avhandlingarna behåller det nationella paradigmet ett starkt grepp".³ Aronsson fortsätter:

Det är måhända överraskande att den mot utlandet orienterade forskningsinsatsen faktiskt har minskat ganska kraftigt, mest beroende på ett minskat intresse för de svenska utrikespolitiska relationerna. I en tid där förhållandet till Europa, globaliseringsprocesser på ekonomins, miljöpåverkans och kulturens område påpekas av de flesta, tematiseras nationsöverskridande undersökningar faktiskt i relativt sett mindre grad än tidigare av historikerna. Till viss del kan det ses som en konsekvens av valen av sakområden, men frågan måste ändå ställas om detta är ett uttryck för bristande kontakt med det omgivande samhället – eller om det är en reaktion där en problematiserad svensk identitet ger förstärkt orientering mot det svenska.⁴

Dessa observationer kan jämföras med den analys av historieämnets internationalisering som Magnus Mörner för drygt 20 år sedan gjorde i *Historisk tidskrift*. I vad som har betecknas som närmast ett försvarstal för historieämnets internationalisering, bemötte Mörner – själv en av de främsta svenska historikerna med internationell forskningsinriktning – bland annat anklagelser, framförda av kulturjournalisten Carl Rudbeck i *Svenska Dagbladet*, om att svenska historiker skulle vara räddhågsna trygghetsnarkomaner, hopplöst fast i ett metodologiskt konservativt nationellt paradigm inom vilket de nästan uteslutande ägnade sig åt svensk historia.⁵ "Den andel av den historiska forskningen i Sverige som *numera* inriktas mot internationella ämnen kan *inte* betecknas som särskilt låg jämfört med andra mindre länder i Europa", konstaterade Mörner.⁶

Mot denna bakgrund syftar föreliggande uppsats till att närmare kartlägga trenderna inom den internationellt inriktade historieforskningen i Sverige sedan mitten av 1900-talet. Är det verkligen så att intresset för internationellt orienterade ämnen har minskat under senare år? Och är det i så fall frågan om en entydig trend eller har intresset för vissa regioner och områden

3. Peter Aronsson, "Bilaga: Svenska avhandlingar i historia 1997–2001", i Högskoleverket, *Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i historia vid svenska universitet och högskolor*, Stockholm 2003, s 183.

4. Aronsson 2003, s 184.

5. Magnus Mörner, "De svenska historikerna och internationaliseringen", *Historisk tidskrift* 1985:4, s 442f. Se också Cecilia Trenter, "National history in Swedish historiography 1960–1990", i Frank Meyer & Jan Eivind Myhre (eds), *Nordic Historiography in the 20th Century*, Oslo 2000.

6. Mörner 1985, s 441, kursiveringar i originaltext.

minskat mer än andra? Vilka tänkbara orsaker finns till utvecklingen och vilka framtidsutsikter kan skönjas för den internationellt inriktade historieforskningen i Sverige under de kommande åren?

Internationell historieforskning i Sverige sedan 1900-talets mitt

Internationell historia är ett tvetydigt begrepp. En snäv definition säger att internationell historia sysslar med studiet av internationella relationer, det vill säga diplomatiska och andra förbindelser mellan olika stater, medan en vidare definition säger att internationell historia också innefattar studiet av historiska skeenden i andra länder än det egna.⁷ I syfte att nå en så heltäckande bild som möjligt kommer jag i denna uppsats att använda mig av den senare definitionen och alltså behandla den mot utlandet orienterade historieforskningen i Sverige i vid bemärkelse. På grund av de nära historiska kontakterna och de gemensamma kulturella dragen inom Norden kommer artikeln, i likhet med Mörners analys, emellertid inte att inkludera nordisk historia i begreppet internationell historia.⁸ Uppsatsen kommer heller inte att diskutera i vilken mån internationella perspektiv och teoribildningar påverkar och har påverkat svenska historikers behandling av det egna landets historia. I den sistnämnda bemärkelsen är internationaliseringen av svensk historieforskning under de senaste decennierna uppenbar, även om svenska historiker möjligen skulle kunna anstränga sig ytterligare för att sprida sina resultat utomlands och i högre grad bidra till övergripande internationella diskussioner om olika historiska fenomen och processer.⁹

Andelen doktorsavhandlingar i historia som behandlar internationella ämnen kan användas som en grov indikator på den svenska historieforskningens ämnesmässiga internationalisering. För statistiska syften kan internationell historia härvid delas in i tre huvudkategorier: europeisk historia (inklusive Ryssland/Sovjetunionen), utomeuropeisk historia (inklusive icke-regionsbe-

7. Kim Salomon, "What is the Use of International History", *Journal of Peace Research*, 30:4, 1993, uppfattar till exempel begreppet i den förstnämnda betydelsen, medan Mörner 1985 använder den andra, vidare definitionen.

8. Mörner 1985, s 436. Man kan dock notera att flera fruktbara komparativa studier har genomförts under senare år med Norden som undersökningsområde. Se t ex Eva Österberg & Sølvi Sogner (eds), *People Meet the Law. Control and Conflict-handling in the Courts. The Nordic Countries in the Post-Reformation and Pre-industrial Period*, Oslo 2000, och Kimmo Katajala (ed), *Northern Revolts. Medieval and Early Modern Peasant Unrest in the Nordic Countries*, Helsingfors 2004.

9. Se Maria Ågren, "Svensk humaniora på engelska – en svår men nödvändig kombination", *Tvårsnitt* 2005:2 och Stefan Eklöf, "Svensk humsam-forskning måste återrapporteras internationellt", *Tvårsnitt* 2005:3.

stämda studier av internationella relationer och fenomen) och svenska gränsöverskridande ämnen (inklusive Sveriges internationella politiska och ekonomiska relationer, svensk migration till och från utlandet, svenska bilder av skeenden och företeelser i omvärlden samt komparativa studier av svenska och utländska förhållanden).

Under senare delen av 1800-talet och första halvan av 1900-talet var internationell historia mer eller mindre liktydigt med studier av rikets relationer till främmande, företrädesvis europeiska makter. Intresset för Sveriges utrikespolitiska relationer kulminerade under 1900-talets två första decennier, då de utgjorde närmare 40 procent av alla svenska avhandlingar i historia. Från och med 1920-talet började emellertid intresset för Sveriges omvärldsrelationer – och därmed internationell historia – att minska kraftigt, och på 1940-talet utgjorde andelen internationellt inriktade avhandlingar inte mer än 15,5 procent.¹⁰

Ur ett internationellt perspektiv ter sig denna utveckling anmärkningsvärd. Mellankrigstiden innebar ett genombrott för studiet av moderna internationella relationer i USA och stora delar av Europa, inte minst mot bakgrund av behovet att förklara första världskrigets utbrott.¹¹ Kriget signalerade också slutet för den västerländska civilisationens obetingade tro på sin egen överlägsenhet och stimulerade intresset för att studera världshistoriska sammanhang, med stora synteser av författare som Oswald Spengler och Arnold Toynbee. Varken den diplomatiska historiens högkonjunktur eller de världshistoriska syntesernas uppsving under mellankrigstiden tycks emellertid ha satt några märkbara spår i svensk historieforskning. Mellankrigstiden sammanföll för Sveriges del i dag med den historisk-kritiska skolans genombrott. Denna innebar inte endast en kritik mot tidigare historieforskning – inklusive utrikespolitikens primat – utan även, som Sven Lilja har påpekat, en inåtvändning i samband med att svenska historiker började att distansera sig från den tyska kulturkretsen.¹² Följden blev att den historisk-kritiska skolans genombrott innebar ett stärkande av det nationella paradigmet inom svensk historieforsk-

10. Conny Blom, *Doktorsavhandlingarna i historia 1890–1975. En kvantitativ studie*, Delrapport 8 inom UHÄ-projektet Forskarutbildningens resultat 1890–1975, Lund 1980, s 27. Studien bygger på Birgitta Pikwer, *Bibliografi över licentiat- och doktors-avhandlingar i historia 1890–1975*, Delrapport 7 inom UHÄ-projektet Forskarutbildningens resultat 1890–1975, Lund 1980.

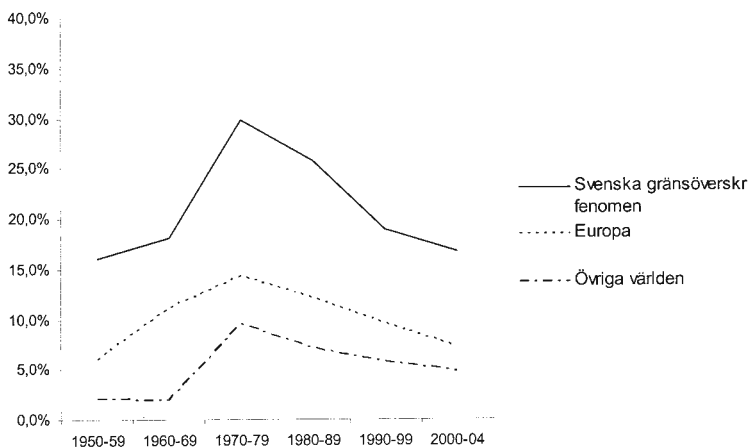
11. Inga Floto, *Historie. Nyere og nyeste tid*, Köpenhamn 1985, s 130–134.

12. Sven Lilja, *Historia i tiden*, Lund 1989, s 57. Oswald Spenglers författarskap rönte förvisso stort intresse i svensk offentlig debatt under mellankrigstiden, men dess påverkan på svensk historiografi var försumbar. Se Ulf Zander, *Fornstora dagar, moderna tider. Bruk av och debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte*, Lund 2001, s 171 ff.

ning samt ett ökat intresse för studiet av Sveriges inrikespolitiska förhållanden på bekostnad av intresset för de utrikespolitiska relationerna.

Efterkrigstiden innebar fortsatt minskande intresse för Sveriges omvärldsrelationer, men i gengäld började nu svenska historiker, om än i begränsad omfattning, att intressera sig för andra länders historia (se figur 1). Under 1950-talet ökade antalet avhandlingar som behandlade utomnordiska länders historia, från en under 1940-talet till tre under 1950-talet, och för första gången disputerade en svensk historiker, Magnus Mörner, på en avhandling om ett utomeuropeiskt (latinamerikanskt) ämne.¹³ Intresset för europeisk historia fortsatte att öka under 1960-talet med ytterligare fem avhandlingar som berörde europeiska förhållanden och ännu en om Latinamerika. Samtidigt fortsatte dock intresset för svenska relationer med omvärlden att minska, vilket gjorde att den totala andelen internationellt orienterade avhandlingar endast ökade marginellt, från 16 procent under 1950-talet till 18 procent under 1960-talet.

Figur 1. Andel internationella avhandlingar i historia 1950–2004

Källor: 1950–1975: Pikwer, 1980; 1976–2004: Eklöf Amirell, 2006.

13. Magnus Mörner, *The Political and Economic Activities of the Jesuits in the La Plata region. The Habsburg Era*, Stockholm 1953. För övriga internationella avhandlingar fram till 1975, se Pikwer 1980.

Den verkliga expansionen för internationell historia i Sverige skedde under 1970-talet. Under decenniet lades inte mindre än 50 avhandlingar om internationella ämnen fram vid landets historiska institutioner, vilket utgjorde närmare 30 procent av samtliga avhandlingar under årtiondet.¹⁴ Utomeuropeisk historia expanderade kraftigt och kom nu att svara för 9,5 procent (mot två under föregående årtionde) av avhandlingarna. Nio avhandlingar behandlade afrikansk historia, varav fyra lades fram i Göteborg under Åke Holmbergs ledning, och ytterligare fyra lades fram i Uppsala.¹⁵ Fyra avhandlingar – varav tre från Uppsala – behandlade vidare nordamerikanska förhållanden ur ett amerikanskt perspektiv och ytterligare två undersökte den svenska emigrationen till USA. Även vid Historiska institutionen i Lund presenterades flera avhandlingar i utomeuropeisk historia, däribland – för första gången i svensk historiografi – två om Asien. Av landets fyra stora historiska institutioner var det endast den i Stockholm som inte uppvisade något intresse för utomeuropeisk historia; samtliga de åtta internationella avhandlingar som under 1970-talet lades fram i Stockholm behandlade svenska gränsöverskridande fenomen eller europeisk historia.

Den övervägande delen av de utomeuropeiskt inriktade avhandlingarna behandlade 1800- och 1900-talshistorien. Till skillnad från vad som var fallet under mellankrigstiden tycks svenska historiker under 1970-talet ha tagit starkt intryck av den samtida internationella historiska utvecklingen, särskilt efterkrigstidens avkoloniseringsprocess. Intresset för utomeuropeisk historia reflekterade också ett bredare ideologiskt engagemang för tredje världens folk, ett engagemang som tydligast manifesterade sig i protesterna mot USA:s krigföring i Indokina från slutet av 1960-talet. Omvärldsengetningen märktes också i ett ökat intresse bland svenska historiker för Sveriges förbindelser med omvärlden. På 1970-talet bröts de föregående fem decenniernas nedgång för intresset för sådana ämnen, och avhandlingar lades bland annat fram om svensk flykting- och biståndspolitik under 1900-talet och om Sveriges internationella roll i samband med avkoloniseringen.¹⁶

14. De kvantitativa uppgifterna om avhandlingar framlagda efter 1975 är hämtade från Stefan Eklöf Amirell, *Bibliografi över svenska doktorsavhandlingar i historia 1976–2005* (kommande). Från och med 1985 omfattar uppgifterna, förutom avhandlingar framlagda vid de historiska institutionerna, också historiskt inriktade avhandlingar framlagda vid Institutionen för Tema vid Linköpings universitet.

15. Mörner 1953, s 437f. Dessa ingick i det av Humanistiska forskningsrådet finansierade projektet "Kolonialpolitiska brytningar i Afrika"; se Åke Holmberg, "Afrikansk historia", *Historisk tidskrift* 1976:4, s 453–459.

16. Hans E Lindberg, *Svensk flyktingpolitik under internationellt tryck 1936–1941*, Stockholm 1973; Viveca Halldin Norberg, *Swedens in Haile Selassie's Ethiopia 1924–1952. A Study in Early Development*

Som framgår av figur 1, framstår 1970-talet i backspegeln som kulmen på efterkrigstidens expansion för internationell historia. Under de efterföljande decennierna minskade intresset för alla typer av internationell historia, sett både till absoluta tal och till andelen av samtliga avhandlingar. Den enda typen av internationell historia som någorlunda höll ställningarna – dock bara i absoluta tal, inte sett till andelen avhandlingar – var europeisk historia. Framför allt stod sig europeisk historia stark i Lund, där tio avhandlingar (av 15 i landet som helhet) med europeiska ämnen lades fram under 1980- och 1990-talen. Även sett till den totala produktionen av avhandlingar med internationella ämnen kom Lund att dominera, och runt 45 procent av alla svenska avhandlingar med internationell inriktning lades under 1900-talets två sista decennier fram i Lund.

Att den internationella historieforskningen kom att stå sig stark i Lund är inte förvånande. År 1975 inrättades en professur i empirisk konfliktforskning – senare internationell historia – vid Historiska institutionen i Lund, och under Sven Tägils tjugoföråriga innehav av professuren skapades en dynamisk och produktiv forskarmiljö med internationell (huvudsakligen europeisk) inriktning. Vidare bedrevs i Lund under 1980- och början av 1990-talet ett större projekt om amerikansk utrikespolitik samt ett projekt om amerikansk integrationspolitik, båda under ledning av Göran Rystad.¹⁷ Det som kan upplevas som mer förvånande är den internationella historiens tillbakagång vid övriga historiska institutioner i landet. I såväl Uppsala som Stockholm och Göteborg minskade produktionen av internationellt inriktade avhandlingar kraftigt under 1980-talet, och det låga intresset höll i sig även under 1990-talet.

Till stor del var den internationella historiens upp- och nedgång under 1970- och 1980-talen avhängig de enskilda professorernas forskningsintressen och framgång i att skapa bärkraftiga forskningsmiljöer vid sina respektive institutioner. Åke Holmbergs innehav av professuren i Göteborg satte stark prägel på forskningen där under 1970-talet, liksom Sven Tägils och Göran Rystads innehav av två av professurerna i Lund under 1970-, 1980- och första

Co-operation, Uppsala 1977; Bo Huldt, *Sweden, the United Nations and Decolonization. A Study of Swedish Participation in the Fourth Committee of the General Assembly 1946–69*, Lund 1974.

17. Se ett flertal titlar i serierna Lund Studies in International History, Lund/Malmö 1970–1996, och CESIC Studies in International Conflict, Lund 1989–1999. För en presentation av Sven Tägils forskning, se också Rune Johansson & Kim Salomon, "Samtida historia – Sven Tägil och det svenska historikersamhället", i Kristian Gerner, Rune Johansson, Klas-Göran Karlsson, Kerstin Nyström & Kim Salomon (red), *Stat Nation Konflikt. En festskrift tillägnad Sven Tägil*, Höganäs 1996, s 19–39.

halvan av 1990-talet. I och med att Kim Salomon 1996 efterträdde Sven Tägil som professor i internationell historia i Lund kom mycket av den internationella historieforskningen vid institutionen att inriktas mot studier av kulturella fenomen och tankemönster (så kallade *cultural studies*), och fokus kom, i större utsträckning än tidigare, att ligga på hur olika internationella skeenden påverkade svensk kultur och medvetande.

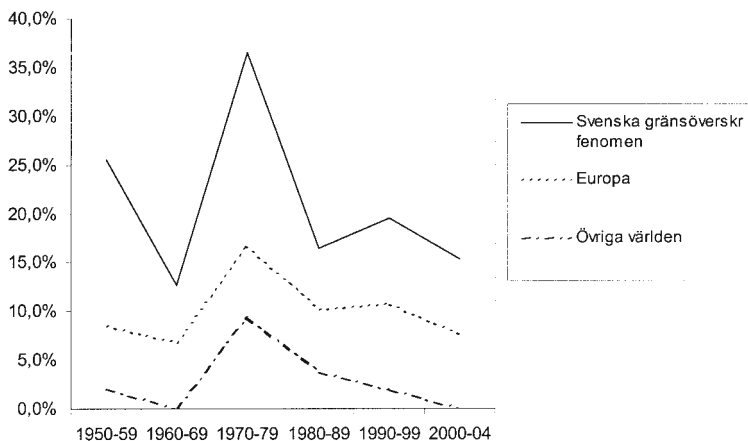
Under 2000-talets första fem år fortsatte intresset för internationell historia som helhet att minska, framför allt beroende på ett minskat intresse för europeiska ämnen. Endast fyra sådana avhandlingar, eller knappt två och en halv procent, lades under perioden 2000–04 fram vid de svenska historiska institutionerna. Avhandlingar med utomeuropeiska ämnen fortsatte också att minska, medan andelen utomeuropeiskt inriktade avhandlingar var i stort sett konstant jämfört med 1990-talet. Totalt sett innebar detta att de internationellt inriktade avhandlingarna kom att utgöra 16,8 procent, alltså betydligt mer än de nivåer som rådde på 1940- och 1950-talen.

Trots att den kvantitativa analysen av avhandlingarna förmodligen är en av de enskilda mest rättvisande indikatorerna på historieforskningens inriktning, säger en sådan undersökning egentligen ingenting om den forskning som bedrivs bland den svenska historikerkåren i sin helhet. För att i någon mån komma åt denna har underökningen kompletterats med en genomgång av den rumsliga inriktningen på de totalt 617 uppsatserna i *Historisk tidskrift* under perioden 1950–2004 utifrån samma kategorisering som den kvantitativa analysen av avhandlingarna (figur 2).

Tidskriftsundersökningen bekräftar i stora drag slutsatserna från avhandlingsgenomgången. 1970-talet framstår tveklöst som den internationella historieskrivningens kulmen i Sverige, med ett kraftigt ökat intresse framför allt för utomeuropeisk historia och för svenska gränsöverskridande ämnen. Sammantaget behandlade 36 procent av uppsatserna i *Historisk tidskrift* under 1970-talet internationell historia, och ett temanummer ägnades särskilt åt sydostasiatisk historia – ”en remarkabel händelse i svensk historiografi”, som Åke Holmberg skrev i sin introduktion till häftet.¹⁸

Under 1980-talet föll den internationella historiens andel av tidskriftens innehåll kraftigt till 16 procent, framför allt på grund av ett minskat intresse för svenska gränsöverskridande ämnen. Även uppsatser som behandlade utomeuropeisk historia minskade rejält, och efter 1982 har endast fyra uppsat-

18. Åke Holmberg, ”Tema Sydostasien: En introduktion”, *Historisk tidskrift* 1977:3, s 283.

Figur 2. *Historisk tidskrift*: Andel internationella uppsatser 1950–2004

Källa: *Historisk tidskrift*, 1950–2004. Endast uppsatser (ej översikter, debattartiklar eller recensioner) har tagits med i undersökningen.

ser i *Historisk tidskrift* berört utomeuropeiska förhållanden – ingen under de senaste fem åren. Den enda mer betydande skillnaden mot analysen av avhandlingarna är att europeisk historia under de senaste åren har hävdats bättre i *Historisk tidskrift*. Andelen uppsatser om europeisk historia i tidskriften har hållit sig relativt konstant mellan sex och åtta procent sedan 1950-talet.

Konsolideringen av internationell historia

Ytterligare en måttstock på intresset för internationell historia bland svenska historiker är de seniora ämnesföreträdarnas (professorernas) forskningsintressen. Detta har stor betydelse, inte bara med hänsyn till den forskning som de själva producerar, utan också på grund av deras direkta och indirekta inflytande över valen av avhandlingsämnen vid sina respektive institutioner. Vidare har många professorer stort inflytande över tilldelningen av externa forskningsmedel genom uppdrag i olika anslagsgivande organs styrelser och beredningsgrupper. En kartläggning av professorernas forskningsintressen kan därför ge en uppskattning av den internationella historien etablering och konsolidering vid landets universitet och högskolor.

Av landets 48 aktiva professorer vid universitetsheter där forskning och undervisning i historia bedrivs har fem (tio procent) en huvudsakligen internationell inriktning: Kristian Gerner (Lund), Dick Harrison (Lund), Klas-Göran Karlsson (Lund), Anu Mai Köll (Stockholm) och Marie-Louise Rodén (Kristianstad).¹⁹ Samtliga är framför allt intresserade av europeisk historia; Kristian Gerner och Klas-Göran Karlsson av Östeuropa (inklusive Ryssland/Sovjetunionen) och de övriga av Västeuropa. Ytterligare ett tiotal professorer vars huvudsakliga forskargärning har behandlat svensk historia kan därtill, utifrån sina publikationer och deltagande i olika forskningsprojekt, sägas ha ett betydande intresse för europeisk historia eller för svenska gränsöverskridande ämnen, inklusive komparationer mellan svenska och europeiska förhållanden.

Däremot återfinns bland professorerna ingen som har sin huvudsakliga inriktning mot utomeuropeisk historia.²⁰ Detta är anmärkningsvärt med tanke på att samtliga i dag aktiva professorer disputerade mellan åren 1971 och 1995, alltså under en period då intresset för utomeuropeisk historia manifesterade sig i ett relativt stort antal avhandlingar med sådan inriktning. Sett till andelen avhandlingar under perioden skulle man statistiskt kunna förvänta sig att i dag återfinna tre eller fyra av de historiker som under perioden disputerade på utomeuropeiska ämnen bland landets historieprofessorer.²¹ Faktum är emellertid att den enda svenska historiker som hittills blivit professor i ämnet efter att ha disputerat på ett utomeuropeiskt ämne är Magnus Mörner, som verkade som professor i historia vid Göteborgs universitet mellan 1982 och 1991.

Vilka anledningar finns det till att utomeuropeisk – i motsats till europeisk – historia hittills har misslyckats med att få etablerad ställning inom his-

19. Information har hämtats från de historiska institutionernas eller enheternas hemsidor, februari 2006, och kompletterats med bibliografiska uppgifter ur LIBRIS. De 48 professorerna är de som är verksamma vid de enheter som ingick i Högskoleverkets (2003) utvärdering av historieämnet och omfattar sålunda inte historiker som är verksamma som professorer vid andra enheter eller innehar professurer i andra ämnen än historia.

Dick Harrison är troligen mest känd för en vidare svensk publik för sitt populärvetenskapliga författarskap, av vilket stora delar har berört svensk historia. Hans huvudsakliga forskargärning, inklusive avhandlingen *The Early State and the Towns. Forms of Integration in Lombard Italy AD 568–774*, Lund 1993, och ett flertal monografier har emellertid berört europeiska förhållanden.

20. Några av professorerna, däribland Dick Harrison, Staffan Hansson (Luleå) och Anu Mai Köll, har publicerat enstaka arbeten om utomeuropeiska ämnen, men ingen av dem kan, utifrån hittillsvarande produktion, sägas ha sin primära eller ens sekundära forskningsinriktning mot utomeuropeisk historia.

21. Under hela perioden 1970–95 disputerade 32 svenska historiker (av totalt 419) på utomeuropeiska ämnen, vilket utgjorde 7,6 procent.

torieämnet vid svenska universitet och högskolor? Utan anspråk på fullständighet kan åtminstone fyra tänkbara orsaker anföras:

Alternativa karriärmöjligheter för internationella historiker. Personer med internationell kompetens efterfrågas i olika sammanhang utanför den akademiska världen. I jämförelse med de historiker som disputerar på svenska ämnen har därför möjligen internationellt inriktade historiker fler karriärmöjligheter utanför akademien, till exempel inom utrikesförvaltningen och internationella organisationer. Möjligen är också den internationella rörligheten större bland internationellt orienterade historiker, med fler möjligheter att söka universitetstjänster utanför landets gränser.

Inom universitetsvärlden finns vidare en tendens för internationellt inriktade historiker att söka sig till interdisciplinära, regionalt eller språkligt avgränsade miljöer, såsom språkvetenskapliga institutioner och regionala centrumbildningar och institut (så kallade *area studies*). De flesta av dessa är emellertid relativt små miljöer med få fasta tjänster, och den starka inriktningen på antingen språkvetenskaplig eller samhällsvetenskaplig forskning, gör att historiker – särskilt om de ägnar sig åt något annat än samtidshistoria – har svårt att hävda sig. Den närmast totala avsaknaden av fasta lärartjänster vid de regionalt avgränsade miljöerna gör också att möjligheterna till en akademisk karriär utanför de historiska institutionerna är ytterst begränsade. Endast en av de 32 historiker som disputerat på utomeuropeiska ämnen under perioden 1970–1995 är i dag professor vid en annan enhet än de historiska institutionerna, nämligen Harald Runblom, professor vid Centrum för multietnisk forskning i Uppsala.²²

Sammantaget förefaller denna delförklaring otillräcklig. Förekomsten av alternativa karriärmöjligheter klargör varför en del internationellt inriktade historiker, åtminstone under begränsade tidsperioder, söker sig till andra miljöer än de svenska historiska institutionerna. Den förklarar däremot inte varför utomeuropeiskt inriktade historiker – i jämförelse med sina europeiskt inriktade kollegor som i minst lika stor utsträckning har arbets- och karriärmöjligheter utanför de historiska institutionerna – är så svagt representerade bland historieprofessorerna.

22. Ytterligare ett par historiker med utomeuropeiska forskningsintressen är verksamma som professorer vid andra enheter, inklusive Mason Hoadley (Institutionen för östasiatiska språk, Lunds universitet), och Janken Myrdal (Sveriges Lantbruksuniversitet). Lars-Göran Tedebrand, som mellan 1982 och 2004 verkade som professor i historisk demografi vid Umeå universitet, ägnade också en stor del av sin forskargärning åt nordamerikanska ämnen, dock företrädesvis med utgångspunkt i den svenska migrationen till området.

Forskningens kvalitet. Magnus Mörner konstaterade i sin artikel från 1985 att de svenska bidragen till den internationellt inriktade forskningen skiftade avsevärt.²³ Problemen, enligt Mörner, bestod i att handledningsresurser och forskningstraditioner ofta var svaga vid de svenska historiska institutionerna, särskilt beträffande tredje världens historia. Samtidigt konstaterade han emellertid också att *vissa* svenska bidrag till den internationella historien väl kunde mäta sig med såväl utländska arbeten om samma ämne som med arbeten om nordisk historia på samma nivå. Denna slutsats bekräftas av de positiva recensioner som många svenska avhandlingar om utomeuropeiska ämnen har fått, både i Sverige och utomlands.²⁴

Det är bortom räckvidden för denna uppsats att mer ingående bedöma kvaliteten på de senaste decenniernas internationella historieforskning i Sverige. Det finns emellertid ingenting som skulle tyda på att den mot utomeuropeiska förhållanden inriktade historieforskningen överlag skulle vara av sämre kvalitet än den forskning som behandlar svenska eller europeiska förhållanden. Det kan i stället konstateras att ett flertal mot utomeuropeiska förhållanden inriktade avhandlingar av god eller mycket god kvalitet har lagts fram i Sverige under de senaste decennierna, och att det bland författarna till dessa borde finnas flera som väl kan mäta sig med sina mer nationellt inriktade kollegor i fråga om kvaliteten på den vetenskapliga produktionen.

Strukturella faktorer. Peter Aronsson har studerat projektstöden till historiska institutioner från Humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsrådet och Riksbankens Jubileumsfond under åren 1990–1996. Av genomgången framgår att utomeuropeisk historia – till skillnad från europeisk – är ytterst sparsamt representerad. Av de 62 projekt som Aronsson tar upp åter-

23. Mörner 1985, s 441.

24. Ulf Jonsson skrev t ex på tal om Roland Anrups avhandling *El taita y el toro. En torno a la configuración patriarcal del régimen hacendario cuzqueño*, Göteborg 1990: "När man konstaterar att framställningen ligger långt fram i forskningsfronten, är det inte en retorisk fras utan ett substantiellt omdöme."; Ulf Jonsson, "Paternalismens sönderfall", *Historisk tidskrift* 1992:4, s 419. En recension i *American Historical Review* av Birgitta Larssons avhandling *Conversion to Greater Freedom? Women, Church and Social Change in North-western Tanzania under Colonial Rule*, Stockholm 1991, kallade bokens bidrag till östafrikansk historia enorm. Recensenten av Tsegaye Tegenus avhandling *The Evolution of Ethiopian Absolutism. The Genesis and the Making of the Fiscal Military State, 1696–1913*, Stockholm 1996, konstaterade, trots vissa kritiska synpunkter, att: "The author has achieved a vastly more impressive level of original research than is normal in modern Ph.D. theses"; Christopher Clapham, "The Evolution of Ethiopian Absolutism (Book Review)", *Africa* 1999:4, s 657. Exempler kan troligen mångfaldigas.

Intrycket att svensk historisk forskning om utomeuropeiska förhållanden väl håller måttet stärktes ytterligare 2003, då Anna Lindbergs avhandling *Experience and Identity. A Historical Account of Class, Caste, and Gender among the Cashew Workers of Kerala, 1930–2000*, Lund 2001, tilldelades Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens pris för bästa humanistiska avhandling.

finns endast ett (1,6 procent), Tommie Sjöbergs av HSFR stödda projekt om Förenta nationerna, som inte i huvudsak behandlade svenska, nordiska eller europeiska förhållanden. Inget projekt behandlade afrikansk, amerikansk eller asiatisk historia, medan fem projekt (8,3 procent) behandlade europeisk historia (inklusive Sovjetunionen) och åtta (13 procent) avhandlade svenska gränsöverskridande ämnen, företrädesvis Sveriges relationer med andra europeiska länder.²⁵ I jämförelse med andelen avhandlingar som behandlade internationella förhållanden under 1980- och 1990-talen hävdade sig alltså internationell historia i sin helhet relativt väl i konkurrensen om externa forskningsanslag. Emellertid smalnade det geografiska perspektivet avsevärt till att i stort sett endast omfatta europeisk historia och internationella ämnen utifrån betraktade utifrån svensk horisont.²⁶

Det kan vidare inte uteslutas att vetenskapliga arbeten som rör utomeuropeiska förhållanden i vissa tjänstetillsättningsärenden har bedömts – och fortfarande bedöms – mindre gynnsamt än jämförbara arbeten som rör svenska eller europeiska förhållanden. Anledningen skulle i så fall inte vara någon medveten diskriminering eller nedvärdering av utomeuropeiskt inriktad historieforskning, utan snarare det faktum att de sakkunniga vanligen saknar erforderliga kunskaper om forskningsläget inom sådana ämnen. Detta

25. Peter Aronsson, *Historisk forskning på väg – vart?* [Rapporter från Högskolan i Växjö, Humaniora, nr 1], Växjö 1997, s 81–87. Kategoriseringen här skiljer sig något från Aronssons, bland annat genom att Sovjetunionen räknas till Europa, vilket är rimligt eftersom landets befolkningsmässiga och politiska tyngdpunkt låg i Europa. Studier av internationella skeendens påverkan på svenska förhållanden, som Kim Salomons studie av FNL-rörelsen i Sverige, har vidare kategoriserats som svenska gränsöverskridande ämnen.

Anslag till svensk u-landsforskning administreras sedan 1975 av Styrelsen för u-landsforskning (SAREC), som dock i relativt liten utsträckning finansierat projekt inom historieämnet. Mellan 1990 och 1996 erhölet endast ett nytt forskningsprojekt på postdoktorsnivå vid en historisk institution stöd från SAREC, nämligen Thommy Svenssons och Roland Anrups projekt "Ethnicity and power in urban context – comparative studies of social closure and social control in Africa, Asia and Latin America", förlagt till Historiska institutionen i Göteborg; utdrag ur SAREC Project Database, 2005-05-02. 1995 uppgick SAREC i Sida, vilket tycks ha medfört att forskning direkt relaterad till det svenska u-landsbiståndet i högre grad prioriteras, något som knappast har gynnat historieämnet.

26. Situationen har möjligen förbättrats något under senare år, även om det statistiska underlaget är för litet för att lämna grund för säkra slutsatser. Åtminstone två disputerade historiker har under senare år erhållit mer betydande externa forskningsanslag för utomeuropeiskt inriktade projekt: Anna Lindberg, Lunds universitet, från Riksbankens Jubileumsfond (2004–05) för projektet "Hemgifte i södra Indien från 1930 till nutid", och Hans Hägerdal, Växjö universitet, från Vetenskapsrådet (2005–07) för projektet "Det tidigmoderna Timor. Mötet mellan inhemska grupper och koloniala intressen".

Det kan vidare noteras att Riksbankens Jubileumsfond och Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) sedan 2001 genomför en större satsning riktad mot Öst- och Sydostasien, Swedish School of Advanced Asia-Pacific Studies (SSAAPS). Dennas inriktning är emellertid i första hand samhällsvetenskaplig och i den mån historiker gynnas är det, liksom i de flesta sammanhang där regionala studier bedrivs, framför allt frågan om samtidshistoriskt inriktade projekt och aktiviteter.

gör det svårt att rättvist bedöma kvaliteten på den vetenskapliga produktionen, vilket förmodligen i de flesta fall tenderar att resultera i mindre positiva omdömen.

Avsaknaden av öppna och välorganiserade statliga arkiv i många av tredje världens länder gör också att historikern, i större utsträckning än vad som är fallet i Europa och Nordamerika, tvingas förlita sig till andra, mindre traditionella, typer av källmaterial, såsom intervjuer, lokala massmedia, olika typer av internetdokument och rapporter framställda av oberoende organisationer. Även om flertalet historiker i dag inte har några principiella invändningar mot användandet av sådana källor, tenderar arbeten som i huvudsak baseras på icke-traditionella källor att värderas lägre än arbeten som i huvudsak baseras på arkivstudier.

Alienation i det svenska historikersamhället. Svenska internationellt inriktade historiker vänder sig i stor utsträckning till en internationell vetenskaplig publik i sina ansträngningar att publicera och presentera sina forskningsrön. Det stora flertalet avhandlingar om utomeuropeisk historia under de senaste decennierna har författats på engelska, och flera av dem som rör latinamerikanska förhållanden har skrivits på spanska. Endast ett fåtal av dessa har – trots sina kvaliteter i förhållande till respektive forskningsfront – i någon större utsträckning uppmärksammats i Sverige. En genomgång av de senaste årgångarna av *Historisk tidskrift* visar dessutom att av de sju avhandlingar som mellan 2000 och 2002 behandlade utomeuropeiska hade endast en blivit anmäld ännu två och ett halvt år eller mer efter framläggning.²⁷ Beträffande både publicering av forskningsuppsatser och konferensdeltagande tenderar svenska historiker med internationell profil dessutom i första hand att orientera sig mot utlandet. Troligen förklarar detta varför så få uppsatser i *Historisk tidskrift* behandlar utomeuropeiska förhållanden, liksom varför de svenska historikermötena vanligen har så få bidrag som rör främmande världsdelar.

Att svenska internationellt inriktade historiker publicerar sina resultat på internationellt gångbara språk i internationella vetenskapliga sammanhang är naturligtvis som sig bör, och ur det perspektivet kan nedgången i andelen

27. Den enda som vid denna artikels färdigställande (oktober 2005) hade anmälts i *Historisk tidskrift* var Karl Magnusson, *Justifying Oppression. Perceptions of Race in South Africa between 1910–1961*, Göteborg 2000; se Rune Johansson, "Att rättfärdiga förtryck. Rastänkande i Sydafrika", *Historisk tidskrift* 2004:2, s 322–330. Av de sex avhandlingar som saknade anmälan hade fyra utländska opponenter, något som troligen bidragit till den låga recensionsfrekvensen. Som jämförelse kan nämnas att av de övriga nio internationella avhandlingar som lades fram mellan 2000 och 2002 hade sju anmälts.

internationellt inriktade uppsatser i *Historisk tidskrift* sedan 1970-talet tolkas som ett positivt tecken på en ökad internationalisering. Den starka inriktningen mot engelska (i lägre grad också spanska) publikationer tycks dock ha fått till följd att utomeuropeiskt intresserade svenska historiker i mindre mån syns i historikersammanhang och andra offentliga och publicistiska sammanhang i Sverige. Härvid finns en avgörande skillnad jämfört med de europeiskt inriktade historikerna: flera av de sistnämnda har publicerat stora delar av sin forskning på svenska och även synts flitigt i massmediasammanhang. Detta har troligtvis bidragit till en större legitimitet för den europeiskt inriktade historieforskningen i Sverige och har på så sätt bidragit till dess mer framgångsrika konsolidering inom ämnet under de senaste decennierna.²⁸

Forskarutbildningsreformen och framtiden för den internationella historieforskningen

Hur ser då framtidsutsikterna ut för den internationella historieforskningen i Sverige mot bakgrund av denna utveckling? Som vi har sett minskade andelen avhandlingar med såväl europeiska som utomeuropeiska ämnen under perioden 2000–2004. I någon mån kan dock minskningen av europeiskt inriktade avhandlingar sägas uppvägas av det starka intresset för den egna världsdelen bland landets professorer, särskilt i Lund. I den mån dessa förmår att skapa dynamiska miljöer runt sin egen forskning och uppmuntra studenter att ta sig an europeiska avhandlingsämnen, ter sig framtiden för den europeiskt inriktade historieforskningen relativt ljus.²⁹

Läget förefaller mer bekymmersamt för den utomeuropeiskt inriktade historieforskningen, särskilt mot bakgrund av 1997 års forskarutbildningsreform. Under åren 2003–2005 – alltså efter det att forskarutbildningsreformen fått fullt genomslag – lades endast två historiska avhandlingar fram som

28. Sedan 1950 har t ex 45 uppsatser i *Historisk tidskrift* behandlat europeisk historia medan endast 19 har behandlat utomeuropeisk historia. Av landets fem professorer med huvudsakligen europeisk forskningsinriktning har samtliga, möjligen undantaget Marie-Louise Rodén, publicerat stora delar av sin forskning på svenska.

29. Professorernas direkta inflytande över valet av avhandlingsämnen skall emellertid inte överdrivas. Möjligheten att finansiera doktoranders utbildning inom ramen för större externfinansierade forskningsprojekt – vilket tidigare var ett viktigt sätt för professorerna att knyta till sig doktorander med avhandlingsämnen nära deras egen forskning – har minskat kraftigt under senare år. Antagningen till forskarutbildningen grundar sig i dag framför allt på studenternas C- och D-uppsatser, varför det, i syfte att öka andelen internationella avhandlingar, vore önskvärt att uppmuntra studenterna att välja internationella uppsatsämnen redan på grundnivå, något som också uppmärksammades av Högskoleverkets bedömargrupp i samband med dess utvärdering av historieämnet; se Högskoleverket 2003, s 42.

behandlade renodlat utomeuropeiska förhållanden.³⁰ Precis som befarades från student- och lärarhåll då reformen lanserades, kom den att innebära ett kraftigt minskat utrymme för doktorander att ägna sig åt avhandlingsämnen som ligger utanför respektive huvudhandledares och hemmainstitutions omedelbara kompetens. Vissa historiska institutioner och handledare tycks i dag ställa sig avvisande i princip till utomeuropeiskt inriktade avhandlingsprojekt. Till exempel står det att läsa på Historiska institutionens i Göteborgs hemsida:

Sedan gammalt är den ämnesmässiga spridningen stor inom institutionens forskning. Detta gäller särskilt doktorsavhandlingarna, där friheten att välja ämne av tradition varit praktiskt taget obegränsad. Inte minst på grund av de krav den nya forskarutbildningen ställer finns det nu en ambition att koncentrera forskningen till färre områden.³¹

Mot detta kan invändas att de praktiska och ekonomiska förutsättningarna för att bedriva forskning med inriktning mot utlandet har avsevärt förbättrats under de senaste decennierna. Det har blivit avsevärt mycket lättare och billigare att flyga utrikes, och den så kallade "tredje demokratiseringsvågen" under 1900-talets sista decennier har gjort det lättare för svenskar att er-hålla visum och forskningstillstånd i många länder i Östeuropa och tredje världen. Den kraftiga utbyggnaden av elektroniska biblioteksresurser under senare år har vidare medfört att tidigare svåråtkomlig forskningslitteratur nu kan nås, bokstavligen, "med ett klick på musen". Möjligheterna till biträdande handledning för doktorander med "ovanliga" ämnen – ett av de huvudproblem för den internationella historieforskningen som Magnus Mörner identifierade för drygt 20 år sedan – har också avsevärt förbättrats i och med möjligheten att elektroniskt skicka dokument över i princip hela jorden. En annan ny möjlighet är att bedriva videohandledning på distans i realtid.

30. Laila Nielsen, *Unfree to Develop. A Comparative Study of Kuria and Ukerewe under Colonial Rule, Tanzania 1850–1961*, Göteborg 2002, framlagd vid Humanistiska fakulteten i Göteborg den 11/1 2003, och Maria Småberg, *Ambivalent Friendship. Anglican Conflict Handling and Education for Peace in Jerusalem 1920–1948*, Lund 2005, framlagd vid Historiska institutionen i Lund den 15/10 2005.

31. Internetsida <http://hum.gu.se/institutioner/historia/forskning> (2005-10-18). Institutionens huvudsakliga forskningsområden uppges vara medeltidshistoria, kultur- och socialhistoria under tidigmodern period och modern historia. Vidare betonas det västsvenska perspektivet i institutionens samtliga forskningsinriktningar. Christer Winberg, prefekt vid Historiska institutionen, Göteborg, menar dock att även isländsk historia är starkt representerad vid institutionen; personlig kommunikation, 18/4 2005. Av institutionens tidigare starka inriktning mot tredje världens historia finns emellertid mycket lite kvar beroende på lärarkårens huvudsakliga inriktning mot svensk historia.

Det kan också noteras att det, trots forskarutbildningsreformen, fortfarande uppenbarligen är möjligt att skriva avhandlingar som rör utomeuropeiska förhållanden inom närliggande discipliner, till exempel religionshistoria och ekonomisk historia.³² Det kräver emellertid att goda handledningsresurser tillhandahålls, vilket i sin tur kan betyda att institutionerna i fråga behöver överväga möjligheten att ta in externa biträdande handledare för att handleda doktorander vars avhandlingsämnen ligger utanför den egna lärarpersonalens omedelbara kompetens. Detta skulle också vara i linje med de rekommendationer som Högskoleverkets utvärderingsgrupp rörande historieämnet nyligen utfärdade.³³ Sådana åtgärder är inte beroende av ändrade strukturella eller finansiella ramar för forskarutbildningen, utan kräver framför allt öppenhet från de berörda institutionernas och huvudhandledarnas sida.³⁴

Globaliseringen och det världshistoriska perspektivet

Parallellt med de senaste decenniernas minskade intresse för internationell historia i Sverige har intresset för så kallad världshistoria eller global historia expanderat kraftigt utomlands, framför allt i USA. Det ökade intresset för globala historiska perspektiv och sammanhang är inte förvånande mot bakgrund av de senaste decenniernas ökade betydelse för globala processer och interaktion på olika områden.

Världshistoria handlar inte om att skriva hela världens historia, utan om att studera världsomspännande – men tematiskt avgränsade – fenomen och kopplingar mellan olika delar av mänskligheten. Inriktningen är både en kritik mot och en vidgning av det nationella paradigmet inom historievetenskapen. I valet av perspektiv kan rötterna spåras till upplysningstidens globalhis-

32. Som exempel kan anföras Ekonomisk-historiska institutionen i Lund. På dess hemsida anges åtta (av totalt 19) doktorandprojekt med utomeuropeisk inriktning; <http://www.ekh.lu.se/forskning/PhdStudent.asp> (2005-04-28). Institutionen har under lång tid haft en stark forskningsinriktning mot utvecklingsekonomi.

33. Högskoleverket 2003, s 40.

34. Eva Österbergs insatser som huvudhandledare åt flera doktorander med internationella ämnen vid Historiska institutionen i Lund är ett exempel på betydelsen av en sådan attityd. Sedan 1996 har sex doktorander från Eva Österbergs seminarium – Hans Hägerdal, Gunnar Dahl, Mark Davies, Anna Lindberg, Stefan Eklöf och Maria Småberg – disputerat på internationella ämnen, trots att Österbergs egen forskargärning huvudsakligen berört svenska och nordiska förhållanden. Flera av doktoranderna har haft externa biträdande handledare.

Även inom ramen för Forskarskolan i historia finns en stor öppenhet och geografisk spridning beträffande avhandlingsämnen, och ett flertal av de för närvarande 33 doktoranderna ägnar sig åt internationella – såväl gränsöverskridande som europeiska och utomeuropeiska – ämnen. Se presentationerna på Forskarskolans hemsida, <http://www.hist.lu.se/forskarskolan/doktorander.htm> (2005-10-19).

toriska synteser och utgör på så sätt en kritik mot det på 1800-talet etablerade nationella och eurocentriska perspektivet. Å andra sidan bygger den moderna världshistorien på de framsteg inom metodologi och källkritik som historievetenskapen har gjort inom ramen för det nationella paradigmet, framför allt under 1900-talet.³⁵

Intresset för världshistoria har hittills varit svalt i Sverige. Ulf Jonsson introducerade perspektivet i en översikt i *Historisk tidskrift* 1995, men få svenska historiker har hittills följt hans uppmaning att släppa nationalstaten som den strukturerande ramen för historiska undersökningar.³⁶ Det nationella paradigmet behåller sitt grepp, inte bara över de undersökningar som behandlar svenska förhållanden, utan även över huvuddelen av den mot utlandet orienterade historieforskningen, åtminstone på avhandlingsnivå. Sålunda har det stora flertalet av de svenska historiska avhandlingar som har behandlat europeisk eller utomeuropeisk historia studerat förhållandena inom gränserna för *en* nationalstat.

Inledningsvis citerade jag Peter Aronssons fråga huruvida de senare årens minskade intresse för internationell historia möjligen skall ses som ett uttryck för bristande kontakt bland svenska historiker med det omgivande samhället, eller om det är en reaktion där en problematiserad svensk identitet ger förstärkt orientering mot det svenska. Min bild är att det minskade intresset för internationell historia mer specifikt kan härledas till två parallella utvecklingar under 1990-talet. Den ena var problematiseringen av den svenska historien, med debatter om bland annat museiutställningen *Den Svenska Historien* och Herman Lindqvists historiska författarskap.³⁷ Ett resultat av debatterna och kritiken mot historieämnets förmenta inomvetenskaplighet och svårtillgänglighet – parat med ett ökat intresse för svensk historia bland delar av allmänheten – tycks ha blivit en ökad produktion av populärvetenskaplig, eller åtminstone mindre svårtillgänglig, litteratur bland

35. Benedikt Stuchtey & Eckhardt Fuchs, "Introduction", i Benedikt Stuchtey & Eckhardt Fuchs (eds), *Writing World History 1800–2000*, Oxford 2003, s 4. Se också Patrick Manning, *Navigating World History. Historians Create a Global Past*, New York 2003.

36. Ulf Jonsson, "Från internationalisering till globalisering – ett paradigmskifte?", *Historisk tidskrift* 1995:2. Eva Österberg har också i en tänkvärd uppsats uppmanat svenska historiker att i större utsträckning våga satsa på synteser över nationsgränserna; Eva Österberg, "Den Svenska Historiens År – prövningens eller självprövningens tid?", *Historisk tidskrift* 1993:2, s 281. Ett undantag värt att notera är Janken Myrdals av Vetenskapsrådet stödda projekt om globala agrartekniska och samhällsliga förändringar i ett mångtusenårigt perspektiv. Se Janken Myrdal, "Syntesens roll och världshistorien. Samhällelig komplexitet och imperiernas historia", *Historisk tidskrift* 2003:2, s 259–284.

37. Se Zander 2001, s 402–459.

svenska historiker. Denna litteratur har till största delen vänt sig mot en nationellt historiskt intresserad publik – mer eller mindre samma publik som Herman Lindqvist i första hand vände sig till – medan svenska historiker i mindre utsträckning har riktat sig mot den omvärldsintresserade delen av allmänheten.³⁸ Sålunda har till exempel ingen svensk historiker sedan det tidiga 1990-talet tagit sig an uppgiften att skriva en populärvetenskaplig världshistorisk sammanfattning, och de flesta utomeuropeiska världsdelen saknar också aktuella sammanfattande historiker på svenska.³⁹ Ur ett internationaliseringsperspektiv blev alltså följden av 1990-talets kritik mot historieämnet att svenska historiker i högre grad kom att ägna sig åt den egna nationens historia, på bekostnad av intresset för andra länders historia och för större världshistoriska sammanhang.

Ytterligare en faktor som tycks ha påverkat intresset för internationell historia negativt är expansionen av så kallade globaliseringsstudier inom många samhällsvetenskaper sedan 1990-talet. Som Patrick Manning visat med utgångspunkt i nordamerikanska förhållanden, präglas stora delar av forskningen och debatterna kring globalisering av en ahistorisk premis som är svår för historiker att acceptera.⁴⁰ Forskning och diskussioner om globalisering tenderar att fokusera på de senaste decenniernas utveckling och betrakta den tidigare historien som irrelevant för förståelsen av samtiden. Detta har lett till en marginalisering av historieämnet i förhållande till samhällsvetenskaperna vad gäller studiet av världsomspännande frågeställningar och fenomen. Frågor om globalisering, liksom begreppet i sig, upplevs ofta av historiker som tidsmässigt alltför snävt avgränsade.

Här borde emellertid historiker ha mycket att tillföra. Vår förståelse för de senaste decenniernas globala processor och fenomen skulle vinna på att historiseras, till exempel om historiker i större utsträckning ägnade sig åt att undersöka utvecklingen av en global arbetsfördelning sedan 1600-talet, eller

38. Innehållet i den framgångsrika populärvetenskapliga tidskriften *Populär Historia* fylls till exempel nästan uteslutande av svensk och, i mindre mån, europeisk historia. Det kan i sammanhanget vara värt att fundera över den sociologiska sammansättningen hos den historieintresserade så kallade allmänheten. En kvalificerad gissning är att relativt välutbildade, medelålders och äldre män med etniskt svensk bakgrund är överrepresenterade i förhållande till befolkningsgenomsnittet bland dem som konsumerar svensk populärhistorisk litteratur.

39. På 1980-talet publicerades tre större världshistoriker på svenska, nämligen Åke Holmberg, *Vår världs historia*, 1–2, Stockholm 1982 (med en andra upplaga 1987); *Bonniers världshistoria* 1–21, red: Erling Bjöl, Stockholm 1983, samt *Bra böckers världshistoria* 1–15, red: Knut Helle, Jarle Simensen, Sven Tägil & Kåre Tennesson, Höganäs 1983–87 (med ett kompletterande band 1993).

40. Manning 2003, s 161–169.

åt att spåra rötterna till dagens intensifierade globala kommunikationer i 1800-talets världsomspännande kolonialimperier och tekniska landvinningar såsom ångfartyg, järnvägar och telegrafer. Behandlingen av sådana frågeställningar kräver emellertid att historikern lämnar de begränsningar som den nationella – svenska såväl som utländska – undersökningsramen medför.

Avslutning

Efter 1970-talets expansion och kulmen av intresset för internationell historia har den mot utlandet inriktade historieforskningen minskat kraftigt för att i dag befinna sig i nivå med den nivå som rådde kring mitten av förra seklet. Uppgången för utomeuropeisk historia under 1970-talet, liksom för europeisk historia under de följande decennierna, var till stor del avhängig ett fåtal professorers forskningsintressen och framgång i att skapa dynamiska och produktiva miljöer vid sina respektive institutioner: Åke Holmberg i Göteborg, Sven Tägil och Göran Rystad i Lund. Efter deras pensioneringar minskade andelen avhandlingar med internationell inriktning, och på senare år har den nedåtgående trenden förstärkts av 1997 års forskarutbildningsreform, som inneburit att doktorandaspiranter vars tänkta avhandlingsämnen ligger utanför de historiska institutionernas huvudsakliga forskningsområden antas till forskarutbildningen i mindre omfattning.

Mot denna bakgrund ter sig läget särskilt problematiskt för den utomeuropeiska historien, då ingen av landets aktiva historieprofessorer har ägnat sin huvudsakliga forskargärning åt ämnen som berör andra kontinenter än den egna. Den mot europeiska förhållanden orienterade historieforskningen har däremot lyckats förhållandevis väl med att etablera sig vid landets historiska institutioner och avdelningar, och flera av dagens professorer ägnar eller har ägnat sig åt europeisk historia i stor omfattning. Denna skillnad har troligen flera kombinerade orsaker. Till dem kan räknas strukturella förhållanden – framför allt i tilldelningen av externa forskningsanslag under 1990-talet och värderingen av vetenskapliga arbeten i samband med tjänstetillsättningar – samt bristande synlighet för utomeuropeiskt inriktade historiker i svenska historievetenskapliga miljöer, liksom i populärvetenskapliga och publicistiska sammanhang.

I takt med att globala processer och fenomen har ökat i betydelse under de senaste decennierna, har alltså intresset för internationell historia minskat kraftigt bland svenska historiker. Förutom de personberoende och strukturella orsakerna som har belysts här är den internationella historiens nedgång

förmodligen också betingad av det ökade intresset för det egna landets historia som följde i kölvattnet på 1990-talets kritik mot den svenska historikerkårens förmenta svårtillgänglighet och inåtvändhet. Dessutom kom intresset för större världshistoriska sammanhang, kring samma tid, att hamna i skuggan av ett expanderande samhällsvetenskapligt intresse för samtida globaliseringsprocesser där längre historiska perspektiv ofta avfärdas som irrelevanta. Det paradoxala resultatet har blivit att svenska historiker idag, i en tid av ökade omvärldskontakter och ökad betydelse för gränsöverskridande fenomen på olika plan, i större utsträckning än någon gång sedan mitten av 1900-talet, ägnar sig åt "den fosterländska häfdaforskningen", som professor F F Carlsson för drygt 125 år sedan uttryckte det.

Summary: The Rise and Decline of International History: Trends in Swedish International Historical Research, 1950–2005

This article investigates how Swedish historical research on international subjects has fluctuated since the mid-twentieth century. It does so by looking at the share of doctoral theses on international topics as well as the share of essays dealing with international subjects in *Historisk tidskrift* and the research interests of Sweden's 46 current professors in history. The interest in international history expanded in the 1960s and, especially, in the 1970s, when more than a quarter of all doctoral theses and more than a third of the essays in *Historisk tidskrift* were concerned with international subject matters. The expansion in the 1970s was mainly due to a rising interest in non-European history, influenced by contemporary international developments in the post-war era. This interest declined in the following decade, but was partly offset by a rising interest in European history, especially at Lund University.

In contrast to non-European history, European history managed to establish itself within the history discipline towards the end of the twentieth century and is relatively well represented among the country's professors in history today. No professor, however, has a primary or even secondary interest in non-European history. The failure of non-European history to consolidate its position can be explained by a combination of structural factors, including the allocation of research funding in the 1990s and the system for evaluating academic qualifications, as well as alienation on the part of Swedish historians interested in non-European history.

In the first years of the twenty-first century, the share of doctoral theses on international (both European and non-European) topics declined even further. The intense debates about, and criticism against, the history discipline in Sweden in the 1990s led to an increased focus on popular publications about Swedish history, and, moreover, the 1997 reform of the Swedish post-graduate education system caused some history departments to become more restrictive in admitting post-graduate candidates interested in subjects outside the departments main research areas. The rising interest in globalisation studies in the social sciences in the past decades, on the other hand, has tended to regard longer historical perspectives as irrelevant, thereby marginalising the history discipline. Despite the increasing importance of global processes and transnational phenomena, therefore, Swedish historians have a stronger focus on national history today than at any point in time since the middle of the last century.

Keywords: historiography, history of education